

Antituristički pokreti u Europi

Somek, Klara

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:217:191972>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-28**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Klara Somek

Antituristički pokreti u Europi

Prvostupnički rad

Mentor: prof. dr. sc. Zoran Curić

Ocjena: _____

Potpis: _____

Zagreb, 2019. godina

Sveučilište u Zagrebu
 Prirodoslovno-matematički fakultet
 Geografski odsjek

Prvostupnički rad

Antituristički pokreti u Europi

Klara Somek

Izvadak: Turizam se u 21. stoljeću, uz IT-industriju, svakako ubraja u gospodarsku granu s najbrže rastućim trendovima. Kao i svaka druga pojava u geografskom prostoru i razvoj turizma imao je svoj evolutivni tok. Važeći koncept razvoja turizma koji je prešao u sustav masovnog turizma postao je s demografskog i ekološkog stajališta dugoročno neodrživ. Masovni turizam i eksplozija infrastrukturne izgradnje ugrozila je ne samo urbanistički i životni prostor već i način života, opstojnost i identitet poznatih destinacija. Današnji model razvoja turizma zapravo izbacuje ljude iz susjedstva i bitno šteti atraktivnosti i opstojnosti okoliša. U najugroženijim destinacijama dolazi i do uličnih protesta lokalnog stanovništva, pa neki govore o pojavi antiturizma, overturizma i turizmofobije. U tom procesu akcelerativnog razvoja turizma prednjače europske zemlje, poradi visokih vrijednosti privlačnih faktora s kojima raspolazu europske turističke destinacije. Godine 2018. u međunarodnom turističkom prometu u Europi je zabilježeno 713 milijuna dolazaka, što čini čak 49, 2 % svjetskog turističkog prometa. Pojave antiturizma najizrazitije su u nekim europskim turističkim destinacijama, u kojima je masovni turizam prešao granice ljudskih, infrastrukturnih i ekoloških kapaciteta. Zadaća je ovoga rada prikazati glavne čimbenike antiturizma na primjeru tri vrlo ugrožene destinacije – Barcelone, Venecije i Dubrovnika. Preplavljena sve većim brojem turista, potaknuta jeftinim letovima i platformama kao što je Airbnb, Barcelona je nezadovoljna. Sam broj posjetitelja povećava cijenu najamnine, gura stanovnike iz centra grada. Jedan od čimbenika koji pospješuje antiturizam u Veneciji je i dolazak enormnog broja brodova za krstarenje. U Dubrovniku danas u Starom gradu živi samo 1.557 ljudi, što je mnogo manje od 5.000 koliko ih je živjelo 1991. godine. Domovi i stanovi predani su turističkom smještaju koji uništava svaki osjećaj zajednice i povećava cijene nekretnina.

27 stranica, 9 grafičkih priloga, 8 tablica, 13 bibliografskih referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: antiturizam, masovni turizam, nezadovoljstvo, Venecija, Barcelona, Dubrovnik

Voditelj: prof. dr. sc. Zoran Curić

Tema prihvaćena: 7. 2. 2019.

Datum obrane: 20. 9. 2019.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb
Faculty of Science
Department of Geography

Undergraduate Thesis

Antituristic movements in Europe

Klara Somek

Abstract: Tourism, along with the IT industry, is definitely one of the fastest growing industries in the 21st century. Like any other phenomenon in the geographical area, tourism development has had its evolutionary course. The valid concept of tourism development that has shifted to a mass tourism system has become unsustainable from a demographic and environmental point of view. Mass tourism and the explosion of infrastructural construction endangered not only urban and living space, but also the way of life, existence and identity of known destinations. Today's model of tourism development actually drives people out of the neighborhood and significantly damages the attractiveness and viability of the environment. In the most vulnerable destinations, there are street protests by the locals, and some speak of antitourism, overtourism and tourismophobia. European countries take the lead in this process of accelerated tourism development, due to the high values of attractive factors at the disposal of European tourist destinations. In year 2018. international tourist traffic in Europe has recorded 713 million arrivals, accounting for as much as 49.2% of world tourist traffic. The phenomenon of anti-tourism is most pronounced in some European tourist destinations, where mass tourism has crossed the boundaries of human, infrastructural and ecological capacities. The aim of this paper is to present the main factors of antitourism on the example of three very endangered destinations - Barcelona, Venice and Dubrovnik. Overflowing with increasing numbers of tourists, fueled by cheap flights and platforms such as Airbnb, Barcelona is dissatisfied. The number of visitors increases the cost of rent, pushes residents out of the city center. One of the factors that boosts anti-tourism in Venice is the arrival of an enormous number of cruise ships. Today, only 1,557 people live in Dubrovnik's Old Town, down from 5,000 in 1991. Homes and apartments are committed to tourist accommodations that destroy any sense of community and increase property prices.

27 pages, 9 figures, 8 tables, 13 references; original in Croatian

Keywords: antitourism, overtourism, dissatisfaction, Venecija, Barcelona, Dubrovnik

Supervisor: prof. dr. sc. Zoran Curić

Undergraduate Thesis title accepted: 02/07/2019

Undergraduate Thesis defense: 20/09/2019

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb,
Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia

SADRŽAJ

1. UVOD I METODOLOGIJA RADA	2
2. RASTUĆI TURIZAM KAO FAKTOR TRANSFORMACIJE GEOGRAFSKOG PROSTORA	4
3. PRIMJERI ANTITURIZMA U NEKIM EUROPSKIM GRADOVIMA	11
3.1. Kratki razvoj te negativni učinci turizma na primjeru Barcelone	11
3.2. Kratki razvoj turizma u Veneciji i današnji problemi	14
3.3. Kratki razvoj te negativni učinci na primjeru Dubrovnika	18
4. ZAKLJUČAK	23
POPIS LITERATURE I PRILOGA	24

1. UVOD I METODOLOGIJA RADA

Turizam se u 21. stoljeću, uz IT-industriju, svakako ubraja u gospodarsku granu s najbrže rastućim trendovima. Kao i svaka druga pojava u geografskom prostoru i razvoj turizma imao je svoj evolutivni tok. Važeći koncept razvoja turizma koji je prešao u sustav masovnog turizma postao je s demografskog i ekološkog stajališta dugoročno neodrživ.

U zadnjih pola stoljeća, turizam je prošao razvojne faze karakteristične za brzo rastuće gospodarske grane i uz promjenu odnosa prema lokalnoj zajednici i okolišu. Najprije (1) je u turističkim destinacijama bilo malo posjetitelja uz ograničene informacije i infrastrukturu. I u početnoj fazi lokalno stanovništvo moglo je osjećati određenu nelagodnost pri susretu s nepoznatim turistima. Potom (2) slijedi uključivanje lokalne zajednice u iskorištavanje turističkog potencijala uz razvoj osnovne infrastrukture. Mali smještajni i ugostiteljski kapaciteti osiguravali su mještanima sve bolju zaradu. (3) Lokalne vlasti, uz uključivanje poduzetnika osiguravaju brži razvoj infrastrukture i rast broja posjetitelja. Potom (4) se u natjecanje uključuju i veliki «igrači». Grade se veliki objekti za početak masovnog turizma. Već u toj fazi mještani, preplavljeni velikim brojem turista, počinju osjećati i negativne oznake turističkog razvoja. U finišu (5) turističke destinacije preplavljene su turistima, gubi se polako status novosti i atraktivnosti, a mještani polako postaju netrpeljivi prema posjetiteljima. Konačno (6) slijedi završna faza opadanja, ali i degradacije turističke ponude i razvoja. Degradacija destinacijskih resursa i infrastrukture odvodi posjetitelje, a iritacija lokalnog stanovništva postaje još izraženija (Papathanassis, A., 2017).

S obzirom da se razvoj turizma u atraktivnim područjima Europe nalazi u zadnjim razvojnim fazama, a taj proces dovodi do degradacije resursa destinacije i prekapacitiranosti infrastrukture, turistički i drugi stručnjaci zadnjih 10-ak godina sve se intenzivnije bave istraživanjima o negativnim učincima akcelerativnog razvoja turizma kako bi se našli najpovoljniji izlazi za ekonomiju, stanovništvo i okoliš. Pokazuje se da je današnji sustav masovne turističke industrije dugoročno neodrživ i da treba tom problemu pristupiti krajnje ozbiljno i odgovorno. Iritacija lokalnog stanovništva dosegla je tolike razmjere da se govori o pokretu za očuvanje kvalitete života u turistički «pogođenim» područjima. Masovni turizam i eksplozija infrastrukturne izgradnje ugrozila je ne samo urbanistički i životni prostor već i način života, opstojnost i identitet poznatih destinacija. Današnji model razvoja turizma zapravo izbacuje ljude iz susjedstva i bitno šteti atraktivnosti i opstojnosti okoliša. U najugroženijim destinacijama dolazi i do uličnih protesta lokalnog stanovništva, pa neki govore o pojavi

antiturizma, overturizma i turizmofobije. Jedan od autora istraživanja novih trendova u razvoju turizma, Burgen S., napisao je da su turističke tvrtke, poduzetnici i političke vlasti toliko zaslijepljeni brzom zaradom da sami sebi «kopaju jamu».

Pojave antiturizma najizrazitije su u nekim europskim turističkim destinacijama, u kojima je masovni turizam prešao granice ljudskih, infrastrukturnih i ekoloških kapaciteta. Primjerice to se odnosi na Barcelonu, Veneciju, Prag, Dubrovnik, Mallorcu, Nicu i dr. Zadaća je ovoga rada prikazati glavne čimbenike antiturizma na primjeru tri vrlo ugrožene destinacije – Barcelone, Venecije i Dubrovnika. Kod obrade ove teme korištena je raspoloživa domaća i strana literatura. To se prije svega odnosi na udžbenik «Geografija turizma» (2013) Zorana Curića, Nikole Glamuzine i Vuka Tvrтка Opačića, članci iz časopisa Turizam. Preko interneta korišten je veći broj članaka stranih autora poput Auyong J., i dr., Gustafson P., Papathanassis A. i druge. Glavni statistički izori bili su Državni zavod za statistiku RH, Eurostat, WorldBank i UNWTO.

2. RASTUĆI TURIZAM KAO FAKTOR TRANSFORMACIJE GEOGRAFSKOG PROSTORA

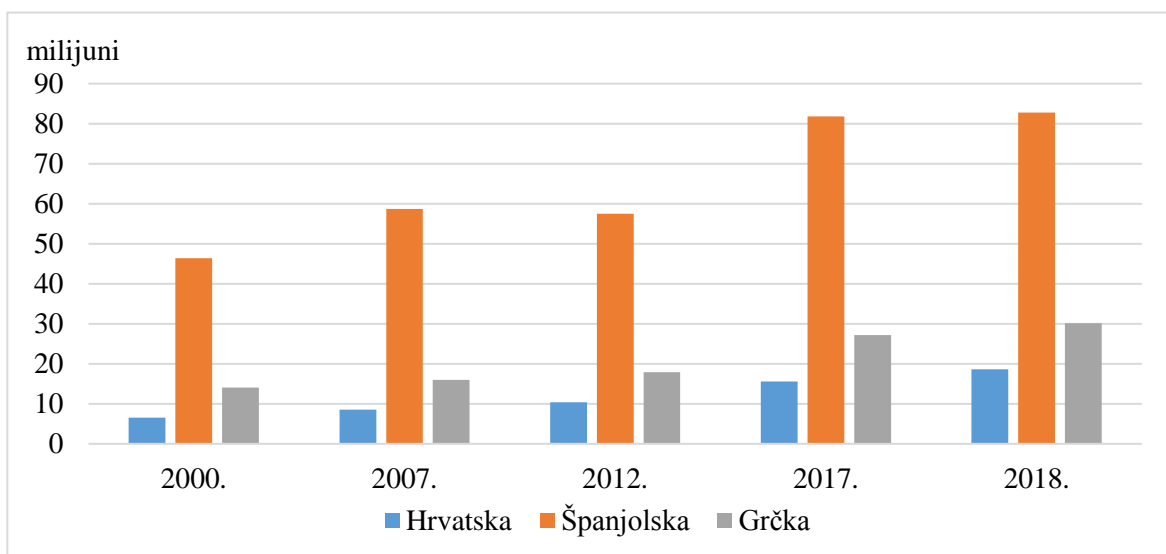
S obzirom da je turizam jedna od najbrže rastućih industrija u svijetu, akcelerativni razvoj te grane postaje i sve snažniji faktor transformacije geografskog prostora. Turizam je postao globalna pojava koja utječe na promjene svih oblika života ljudi, ali i prirode. Godine 2000. u svjetsku industriju putovanja bilo je uključeno oko 940 milijuna ljudi ili svaki 7 stanovnik Zemlje. Taj broj turista narastao je do 2018. godine na 1404 milijuna putnika što je porast od čak 49,4 %. Samo u zadnje dvije godine (2016.-2018.) broj međunarodnih dolazaka turista porastao je za 13,6 %. Rijetko koja globalna industrija bilježi takve poraste.

U tom procesu akcelerativnog razvoja turizma prednjače europske zemlje, poradi visokih vrijednosti privlačnih faktora s kojima raspolažu europske turističke destinacije. Godine 2018. u međunarodnom turističkom prometu u Europi je zabilježeno 713 milijuna dolazaka, što čini čak 49,2 % svjetskog turističkog prometa (UNWTO, 2019). Može se zaključiti da turizam predstavlja vrlo dinamičnu i svakako najmasovniju gospodarsku granu u povijesti čovječanstva. U fazi razvoja međusobno dolazi do prestrukturiranja mnogih gradova i čitavih područja u funkcionalne turističko-industrijske regije, koje sve snažnije utječu na transformaciju geografskog prostora.

Tablica 1. Kretanje broja dolazaka turista (u milijunima) u odabrane europske zemlje od 2000. do 2018. godine

DRŽAVA	2000.	2007.	2012.	2017.	2018.	% 2018./2000.
Hrvatska	6,54	8,56	10,37	15,59	18,6	184,4
Španjolska	46,4	58,67	57,46	81,79	82,8	78,4
Češka	4,7	6,68	7,65	10,16	10,6	125,5
Grčka	14,06	15,94	17,92	27,19	30,1	114,1
Francuska	77,19	80,85	81,98	86,86	90,0	16,6
Italija	41,18	43,65	46,36	58,25	63,19	53,4

Izvor: Eurostat, 2019.

Graf 1. Kretanje broja dolazaka turista (u milijunima) u odabrane europske zemlje od 2000. do 2018. godine

Izvor: Eurostat, 2019.

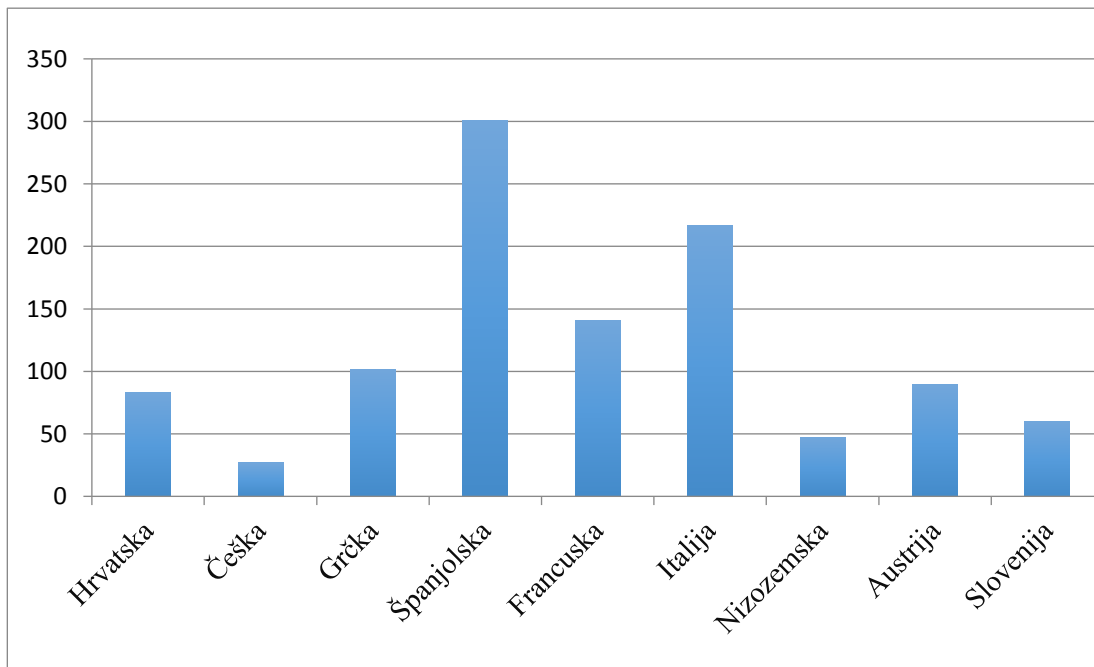
Budući da se prostor Europe znatno razlikuje po čimbenicima turističke privlačnosti, postoje i velike razlike u dovezima razvoja turizma i njegovog utjecaja na transformaciju geografskog prostora u pojedinim europskim državama i regijama. Zbog povijesnog razvoja i prirodnih vrijednosti, masovna turistička industrija koncentrirana je dobrim dijelom na obalama Sredozemnog mora te u velikim urbanim centrima. U zadnjih 20 godina relativno najbrži porast turističke privrede ostvarile su manje države europskog juga među kojima se nalazi i Hrvatska (vidi Tablicu 1.). Tako je u razdoblju od 2000. do 2018. godine broj dolazaka turista u Francusku porastao za 16,6 % , Italiju za 53,4 % , Španjolsku za 78,4 % , ali u Grčkoj za 114,1 % , Češkoj 125,5 % , a u Hrvatskoj čak za 184,4 % (od 6,54 milijuna u 2000. na 18,60 milijuna dolazaka u 2018. godini).

Tablica 2. Broj noćenja turista u međunarodnom prometu u izabranim europskim državama 2007., 2016. i 2018. godine (u milijunima)

Država	Noćenja 2007.	Noćenja 2016.	Noćenja 2018.
Hrvatska	33,7	72,06	83,14
Češka	20,6	24,27	26,76
Grčka	48,48	80,02	101,57

Španjolska	225,45	294,55	301,02
Francuska	108,57	123,92	140,72
Italija	163,46	199,42	216,53
Nizozemska	27,95	39,62	47,00
Austrija	71,52	83,39	89,4
Slovenija	4,7	7,5	59,6
Europska unija	1.008,19	1.459,40	1.684,37

Izvor: Eurostat, 2019.

Graf 2. Broj noćenja turista u međunarodnom prometu u izabranim europskim državama 2018. godine (u milijunima)

Izvor: Eurostat, 2019.

Slična diferencijacija u međunarodnom turističkom prometu među europskim zemljama zabilježena je u kretanju broja noćenja turista. Tako je broj noćenja turista u Grčkoj porastao od 48,5 milijuna u 2007. na 101,6 milijuna u 2018. godini, u Španjolskoj sa 225,5 na 301,02 milijun, Francuskoj sa 108,6 na 140,7 milijuna, Italiji od 163,5 na 216,5 milijuna itd., ali u Hrvatskoj od 33,7 na čak 83,2 milijuna ili za 146,7 %!

Tablica 3. Broj noćenja na 1000 stanovnika, te na jedan četvorni kilometar, u odabranim turističkim regijama u Europi 2016. godine

Regija	Broj noćenja na 1000 stanovnika - regija	Broj noćenja na 1000 stanovnika - država	Broj noćenja na jedan četvorni kilometar - regija	Broj noćenja na jedan četvorni kilometar - država
Juži otoci (Grčka)	69 776	9 082	4 463	771
Baleari (Španjolska)	57 992	9 090	14 007	899
Bolzano (Italija)	56 777	6 460	4 233	1 333
Jadranska obala (RH)	48 578	16 883	3 945	887
Tirol (Austrija)	48 536	13 218	3 165	1 406
Canari (Španjolska)	44 219	9 090	13 791	899
Algavre (Portugal)	42 731	5 727	4 189	715
Kreta (Grčka)	36 826	9 082	3 013	771
Trentino (Italija)	29 903	6 460	2 727	1 333
Korzika (Francuska)	29 837	6 174	1 649	639

Izvor: Papathanassis, A., 2017.

Koliko je maha uzeo razvoj masovnog turizma u turističkim najatraktivnijim regijama Europe, zorno ilustriraju podaci o broju noćenja na tisuću stanovnika odnosno na kilometar četvorni. Godine 2016., a do danas je zabilježen novi porast, na 1000 stanovnika hrvatske obale Jadrana zabilježeno je čak 48 578 noćenja, odnosno 3945 noćenja na četvorni kilometar te regije. U nekim, mahom manjim turističkim regijama zabilježen je još veći broj noćenja u odnosu na broj stanovnika. Primjerice na južnim egejskim otocima u Grčkoj dolazi čak 69 776 noćenja, na Balearima 57 992, u talijanskoj pokrajini Bolzano 56 777 noćenja na 1000 stanovnika itd. (Tablica 3.).

Tablica 4. Broj noćenja turista u zemljama Europske unije 2018. godine

	Milijuna stanovnika	Milijuna noćenja	Noćenje na 1000 stan.
Španjolska	38,31	301,02	7.857
Velika Britanija	58,48	288,3	4.930
Italija	57,22	216,51	3.794
Francuska	58,91	140,72	2.289
Grčka	10,42	101,57	9.748
Austrija	7,81	89,24	11.426
Njemačka	82,34	86,96	1.056
HRVATSKA	4,28	83,14	19.425
Portugal	9,86	51,38	5.211
Nizozemska	15,34	47,62	3.065
Češka	10,53	26,75	2.541
Belgija	10,21	19,92	1.951
Irska	3,82	19,32	5.058
Švedska	8,5	18,18	2.078
Bugarska	8,42	17,95	2.132
Poljska	38,18	17,74	465
Cipar	0,83	16,24	19.566
Mađarska	10,31	15,34	1.488
Danska	5,39	12,59	2.335
Slovenija	1,97	12,31	6.249
Malta	0,42	9,66	23.000
Rumunjska	22,76	7,23	318
Estonija	1,6	7,21	4.506
Finska	5,22	6,84	1.310
Slovačka	5,36	5,56	1.037
Latvija	2,32	5,1	2.198
Luksemburg	0,48	4,18	8.708
Litva	2,71	3,73	1.376
EU	482,25	1.631,72	3.384

Izvor: Eurostat 2019.

U Europskoj uniji, gdje se konzumira najveći dio međunarodnog svjetskog turizma, najveći dio turističkog «kolača» uzimaju velike turističke zemlje, kao što su Španjolska (301 milijun noćenja u 2018.), Velika Britanija (288 milijuna), Italija (217 milijuna) itd. Međutim, s obzirom na veličinu i turističke potencijale tih velikih država, pritisak masovnog turizma još uvijek je nešto manji nego u razvijenim malim europskim turističkim zemljama, u kojima po stanovniku već danas dolazi enormni broj turista. Tako je u 2018. na Malti na 1000 stanovnika, zabilježeno čak 23 tisuća noćenja, na Cipru 19.566, a odmah na trećem mjestu nalazi se Hrvatska sa 19.425

noćenja na tisuću stanovnika (Tablica 4.).

Karta 1. Prostorni raspored broja noćenja turista (u milijunima) u zemljama Europske unije 2018. godine

Izvor: Eurostat, 2019.

Ovakav (pre)brzi razvoj masovnog turizma, uz nedovoljne i neefikasne društvene mjere da se uskladi s mogućnostima i potrebama društva, doveo je do sve izraženijeg negativnog djelovanja turizma u geografskom prostoru. To najviše dolazi do izražaja na najatraktivnijim turističkim destinacijama, pogotovo u Europi. Stoga nije čudno što se danas govori o pojavi antiturizma i potrebi nove razvojne strategije ove gospodarske grane.

Negativni učinci zbog razvoja nekontroliranog masovnog turizma, mogu se razvrstati u tri osnovne grupe. Prvo: demografski učinci - odnose se na narušavanje svakodnevnog života

lokalnog stanovništva. To se odnosi na nenormalni rast cijena nekretnina, na vrlo visoke cijene roba za svakodnevnu uporabu, pa i na probleme asocijalnog ponašanja turista koje se kosi s lokalnom kulturom života. Time počinje gubljenje kulturnog i društvenog identiteta destinacije. Takvo stanje izaziva migracije stanovništva iz jezgri turističkih destinacija, pa i u udaljene krajeve. Primjerice stare gradske jezgre turistički najposjećenijih gradova rapidno gube svoje stalno stanovništvo.

Drugo: urbanistički učinci odnose se na narušavanje odnosa čovjeka i graditeljske povijesne baštine pa i na devastaciju spomeničke baštine. Uz to, zbiva se gotovo nekontrolirana i neestetska izgradnja prevelikog broja novih objekata, što dovodi do disproporcije s kapacitetima postojeće komunalne infrastrukture. Pod utjecajem utrke za zaradom nekontrolirano se mijenjaju prostorni planovi, a ne poštuju se niti funkcionalni ni estetski kriteriji.

Treće: ekološki učinci su neminovni rezultat demografskih i urbanističkih problema koje sa sobom donosi masovni turizam. Zasljepljeni željom za brzom zaradom počinje proces devastacije prirodnih vrijednosti, koje su često osnovica turističkog razvoja.

3. PRIMJERI ANTITURIZMA U NEKIM EUROPSKIM GRADOVIMA

Turizam je jedna od najvećih i najbrže rastućih industrija u svijetu. Gotovo isključivo se usredotočuje na rast, uz malo ili nimalo zabrinutosti za učinke. Turizam se kao pojava često spominje u pozitivom smislu. Lokalno stanovništvo se okreće izdavanju stanova, grade se hoteli, otvaraju se nova radna mjesta. Nakon desetljeća nekontroliranog i ubrzanog razvoja, napokon su izašli na vidjelo i negativni učinci turizma, npr. onečišćenja, uništavanja gradskih središta, smanjenje kvalitete života lokalnog stanovništva. U najatraktivnijim destinacijama turizam sada dokazano stvara gotovo više problema nego koristi. Glavne destinacije antiturističkih pokreta su Barcelona, Venecija i Dubrovnik.

3.1. Kratki razvoj te negativni učinci turizma na primjeru Barcelone

Jedna od destinacija u kojoj su negativni učinci turizma najviše izraženi je Barcelona. Počeci turističkog razvoja Španjolske, a time i Barcelone započinje u 19 stoljeću. Glavni atraktivni faktor je kulturna baština te prirodne vrijednosti. Turistički razvoj se planirao i bio je potpomognut od ministarstva turizma i španjolske vlade. Nagli razvoj turizma i brza

transformacija u masovni turizam dogodila se na početku 1970-ih. Barcelona, smještena u regiji Sredozemno primorje u kojoj se ostvaruje glavnina španjolskog turističkog prometa, jedna je od najvažnijih destinacija na svijetu. Najviše je poznata po odlično valoriziranim društvenim atraktivnim faktorima, kao što su dobro očuvani kulturno-povijesni spomenici, priredbe i muzeji. Najatraktivniji dio grada je Gotska četvrt s brojnim antičkim, srednjovjekovnim i modernim građevinama. Vrlo je poznata po modernističkoj arhitekturi, djelima najpoznatijeg španjolskog arhitekta Gaudija. Simbol grada je crkva Sagrada Familia. Zbog izrazito povoljnog smještaja na obali koje obiluje pješčanim plažama i strmim stjenovitim obalama, Barcelona se razvija i kao kupališna destinacija. Sredozemna klima karakteristična je za ovo područje. Obilježena je velikim brojem sunčanih sati, ugodnim temperaturama i toplim morem (Curić i dr., 2013). Barcelona je četvrti turistički najomiljeniji grad u Europi, odmah nakon Londona, Pariza i Rima.

Godine 1990. Barcelonu je posjetilo 1,7 milijuna turista, a 2018. godine taj je broj iznosio 32 milijuna – otprilike 20 puta više od broja stanovnika. U posljednje 24 godine broj turista u Barceloni porastao je četiti puta. Po zadnjem popisu stanovnika Barcelona ukupno ima 1.620.000 stanovnika, a u samoj gradskoj jezgri 136.000 stanovnika. Zaprepaštajuća je činjenica da na 1000 stanovnika u jezgri dođe 235.294 dolazaka turista (Tablica 5.). Jedan od razloga drastičnog i dodatnog povećanja broja turista je i nestabilna politička situacija, ratni sukobi te prijetnja terorista u sjevernoj Africi i arapskim zemljama gdje su inače putovali turisti iz glavnih emtivnih država kao što su UK, SAD, Francuska, Njemačka i dr.

Tablica 5. Odnos broja stanovnika i broja turista u Barceloni

	Ukupno stanovnika	Ukupno stanovnika u jezgri	Dolasci turista 2018.	Dolasci na 1000 stanovnika	Dolasci na 1000 stanovnika u jezgri
BARCELONA	1 620 000	136 000	32 000 000	19 753	235 294

Izvor: WorldBank, 2019.

Preplavljena sve većim brojem turista, potaknuta jeftinim letovima i platformama kao što je Airbnb, Barcelona je nezadovoljna. Sam broj posjetitelja povećava cijenu najamnine, gura stanovnike iz centra grada i nadjačava lokalno stanovništvo. Jedan od čimbenika nezadovoljstva u Barceloni je Airbnb. To je aplikacija pomoću koje iznajmljujete stan ili samo soba. Tisuće kreveta je odjednom postalo dostupno, bez podloge bilo kakvog planiranja, dozvola, a u

mnogim slučajevima i plaćanja poreza. Također, to je puno isplativije, jeftinije i povoljnije od hotela. Domaćini tih soba i stanova, time hotele i hostele stavljaju u drugi plan. Također nema više slobodnih stanova za lokalno stanovništvo jer je sve podređeno turistima. Stanodavci vide priliku za dobivanje i do četiti puta više zarade nego što bi to dobili za iznajmljivanje dugoročnim lokalnim stanarima. Ako se kojim slučajem i nađe kakav stan on će biti iznajmljen ili kupljen po vrlo visokoj cijeni. Naime cijena najamnine je porasla za 16,5 %. Međutim, početkom 2019. godine Barcelona je počela polako suzbijati nelicencirane Airbnb rente, udvostručujući broj inspektora koji provjeravaju stanove. Smatra se da je 40 % turističkih apartmana ilegalno (Diaz, A.L.).

Pravi problem je pritisak na javni prostor koji nije osmišljen tako da se nosi s velikim opsegom posjetitelja. Turisti zauzimaju barove i restorane koji su nekad bili popunjeni i popularni među mještanima, zauzeli su javni prijevoz i stvaraju prevelik pritisak na infrastrukturu i troše resurse namijenjene lokalnom stanovništvu. Dolazi do negativnih pojava poput nedostatka infrastrukture, onečišćenja i uništavanja gradskih središta, iseljavanja, buke, potrošnje i devastacije prirodnih resursa i na kraju smanjivanja kvalitete života lokalnog stanovništva. Prekomjerna ovisnost o turizmu negativno se odražava na razvoj drugih gospodarskih djelatnosti, kao što su proizvodne. Također turisti se vrlo često ponašaju neprimjereno, nepoštivajući život lokalnog stanovništva, što često dovodi do konflikata između domicilnog stanovništva i međunarodnih turista.

Antituristički pokreti su prvenstveno pokreti očuvanja kvalitete života i identiteta destinacije. Takvi pokreti u Barceloni su dobili maha već od 2015. godine kada je za gradonačelnicu Barcelone izabrana Ade Colau koja ima vrlo negativan stav prema turistima. Iz njene perspektive, turizam u Barceloni izaziva veliku nejednakost. Ta nejednakost nastaje između ljudi koji rade i ljudi koji iznajmljuju. Ljudi koji iznajmljuju podižu cijenu zbog turista i veće dobiti, a ostali ljudi sa svojim plaćama si ne mogu priuštiti ni platiti taj smještaj. U Barceloni je održano nekoliko manjih demonstracija. Također stanovništvo često grafitira zgrade, zidove, spomenike rečenicama kao što su «*Tourists go home*», «Ne uništavajte naš grad» i slično. U kolovozu 2017. oko 1000 stanovnika prosvjedovalo je na gradskoj plaži. Njihovi slogani su glasili «Vratite plažu lokalcima» te «Ne želimo turiste u našim zgradama» (Mečiarova, N., 2017).

Slika 1. Grafit na zgradama «Torists go home», kao posljedica nezadovoljstva lokalnog stanovništva

Izvor: URL1

Stanovnici imaju osjećaj kao da su pod nekom okupacijom. To stanovnicima daje povod za raseljavanje. Imaju osjećaj kao da im je netko ukrao njihov vlastiti dom i njihov identitet. Osjećaju se kao statisti u svom vlastitom gradu. Danas je turizam jedan od najvećih problema u gradu i postao je oružje s dvije oštrice, posebno kada se ne kontrolira i postaje premasovni turizam. Uz sve ove negativne razloge, iznenađuje činjenica da 86 posto mještana, na turizam gleda kao na pozitivnu stvar, međutim slažu se da nije dobro reguliran. Vlade i lokalne vlasti trebaju razmotriti načine za kontrolu broja turista – bilo da se radi o podizanju cijena, izdavanju posebnih dozvola za određene atrakcije i slično. Barcelonina lokalna vlast je ove godine napravila poseban urbanistički plan za turizam pod nazivom PEUAT, pri čemu je licenciranje turističkih smještaja ograničeno. U planu im je također ravnomjernije raspodijeliti i turiste po cijelom gradu i smanjiti obujam (Coldwell, W., 2017).

3.2. Kratki razvoj turizma u Veneciji i današnji problemi

Venecija se sastoji od izuzetno vrijedne povijesne jezgre (pod zaštitom UNESCO-a) koja je ispresijecana stotinama kanala i kanalićima. To gradu daje romantični ugođaj koji privlači turiste već stotinama godina. U 20. stoljeću to nije bio problem, pošto si je uglavnom bogatija klijantela mogla priuštiti putovanje u Veneciju.. Nažalost, danas masovni turizam ugrožava urbane i prirodne resurse. Prenatrpni grad, zagušeni kanali i dugi redovi za posjet atrakcijama postali su novo ruho Venecije.

Venecija ima višestoljetnu povijest turizma. Turistički razvoj ovog sredozemnog grada rezultat je valorizacije društvenih faktora koji su posebice bitni za razvoj međunarodnog turizma. Način života ima svoje turističko značenje zbog nadaleko poznatog talijanskog mentaliteta: otvorenost, komunikativnost. Nadalje bitna je komponenta široka i ukusna gastronomska ponuda. Priredbe i festivali su također vrednovani u turističke svrhe. Veliku turističku posjećenost imaju koncerti, festivali, karnevali i slično. Najpoznatiji karneval je onaj u veljači kada su ulice prepune maskiranih i veselih ljudi. Venecija pogotovo privlači turiste i kulturno-povijesnim spomenicima.

Godine 1950. stanovništvo urbane jezgre Venecije dostiglo je 184.000 stanovnika. Danas se ta populacija smanjila na otprilike 55.000 jer su stope nataliteta pale, a Venecijanci su se preselili u stanove i kuće u predgrađu. Oko tisuću stanovnika svake godine napušta grad. U međuvremenu, broj posjetitelja doživio je ogroman porast, osobito u posljednjih 25 godina, što je pogodovalo hotelima i lokalnim operatorima, kao i onima koji iznajmljuju apartmane. Broj stanovnika pao je na manje od 60.000, a Venecija prima više od 20 milijuna turista svake godine. Venecija je jedna od najomiljenih svjetskih destinacija, s velikim eksponencijalnim rastom turističkih pokazatelja. Šokantna je činjenica na 1000 stanovnika dođe 76 478 dolazaka turista, a na 1000 stanovnika u samoj jezgri grada dođe čak 362.862 dolazaka (Tablica 6.). Od 1997. do 2009. godine broj turista porastao je za 440 %, a iskrcaji brodova povećali su se za 263 %, što ukazuje na rast turističke potražnje (Testa, S., 2011). Također je vjerojatno da će Venecija postati više živi muzej nego ostati živi grad.

Tablica 6. Odnos broja stanovnika i turista u 2018. godini u Veneciji

	Ukupno stanovnika	Ukupno stanovnika u jezgri	Dolasci turista 2018.	Dolasci na 1000 stanovnika	Dolasci na 1000 stanovnika u jezgri
VENECIJA	261 905	55 200	20 030 000	76 478	362 862

Izvor: WorldBank, 2019.

Venecija pati od velikih ekoloških problema. Zemljište je močvarno i grad polako tone. Zgrade nemaju odgovarajuće temelje. Je li uzrok porast razine mora i klimatskih promjena, masovni turizam ili pak krstarenje brodovima, nema sumnje da Venecija polako propada. Velik broj posjetitelja stavlja ogroman pritisak na kanalizaciju i reciklažu grada kao i na lokalni prijevoz i smještaj. Jedan od čimbenika koji pospješuje antiturizam u Veneciji je i dolazak enormnog

broja brodova za krstarenje. Tisuće putnika izlaze iz brodova u grad svaki dan, provode vrijeme u gradu, ne troše puno, a nepotrebno stvaraju gužvu. Navečer se vraćaju na svoje brodove. Takvi putnici vrlo malo vremena provode u destinacijama, najčešće jedan dan, a pridonose uništavanju kulturne baštine. U ovom slučaju, šteti ne pridonose samo ljudi, već i sami kruzeri, izazivajući poluciju. Zagađuju zrak i more te iznimnu osjetljivu prirodnu osnovicu venecijanske lagune.

Godine 2017. u Veneciju je pristiglo 466 brodova za krstarenje i iskrcalo se 1.546.337 turista. Godine 2018. taj se broj povećao na ukupno 502 kruzera s 1.680.599 turista (Slika 2. i 3.).

Slika 2. i 3. Brodovi za krstarenje su okupirali Veneciju

Izvor: URL2

Dok u Veneciji uopće nema vozila koja bi ispuštala ugljikov dioksid, brodovi koji onamo uplovljavaju spaljuju gorivo s postotkom sumpora 1500 puta većim od onog dopuštenog za gradske automobile. Prema standardu Euro V koji u Europi vrijedi od 2009. godine, u automobilskom gorivu ne smije biti više od 0,001 % sumpora, no u brodskom ga smije biti do 3,5 %, tako da svaki megakruzer koji uplovi u Veneciju zagađuje okoliš kao 14.000 automobila. Nadalje, zbog lebdećih čestica koje ispuštaju brodovi nastaje i teška i opasna magla, pa je u Veneciji statistički znatno veća pojava raka pluća nego u drugim dijelovima Italije.

Šteta kruzerskim brodovima se očituje i na laguni. Za moguću plovidbu tako velikih kruzera bio je potrebno produbiti i proširiti plovne kanale kroz lagunu što je povećalo količinu mora koja utječe u lagunu i iz nje istječe stvarajući fizikalni efekt oscilatornog plimnog vala u izduženoj plitkoj posudi koji se u Veneciji naziva «aquealte». Česta i silovita izmjena plime i oseke uzrokuje eroziju pješćanih sprudova i nestanak života na njima i uz njih – riba, sitnih glodavaca, ptica i flore. Količinom mora koju istiskuju svojim golemim volumenima te valovima koje stvaraju u prolazu, kruzeri oštećuju temelje grada položene na drvene stupove utisnute u pješćani segment lagune. Svim tim ekološkim rizicima, nedavno je pridonio još

jedan. Naime, 2. lipnja 2019. godine, megakruzer MSC Opera naletio je na manji turistički brod kod venecijanskog bazena San Marco. Nasreću nitko nije poginuo, ali ranjeno je petero ljudi. Zbog čega se to dogodilo? Kanal Guidecca preuzak je da bi megakruzeri kroz njega mogli ploviti i vijugati vlastitim porivnim strojevima i kormilom, pa ih pokreću tegljači. Njihovo vučenje megakruzera, između desetke manjih brodova i brodića nije bilo uspješno. Stručno povjerenstvo grada predložilo je vladi Italije da brodovima ukupne težine stotinu i više tona, zabrani plovidbu kanalom Giudecca ispred Trga Sv. Marka i napravi alternativni put. Alternativni put je uplovljavanje kroz Vrata Malamocco, zatim plovidba Petrolejskim kanalom, desetak kilometara južno od Venecije. Kruzeri će pristai u industrijsku luku Marghere, a putnici će do grada morati malim brodovima posve nezanimljivim kanalom Vittorio Emmanuele III. (Slika 4.). Također je bilo prijedloga o potpunom ukidanju dolaska kruzera u Veneciju, ali to bi ostavilo posljedice za poslovanje. Potpuna zabrana ulaska brodova za krstarenje imala bi za grad i cijelu regiju teške gospodarske posljedice. Venecijanski terminal za kruzere lokalno zapošljava između četiri i pet tisuća ljudi ili 4% zaposlenih Venecijanaca (Večernji list). Također Venecija bi izgubila i prihode od turista koji troše novac u gradu. Međutim, teško je pokušati pronaći ravnotežu u gradu u kojem ga turizam oživljava dok ga istovremeno umrtvljuje.

Slika 4. Prikaz alternativnog puta ploidbe kruzera u Veneciji

Izvor: Večernji list, lipanj 2019.

Sadašnji sustav masovnog tuirzma je dugoročno neodrživ. Sve više ljudi počinje protestirati protiv turista. Mnogi Venecijanci mrze turiste. Oni zagađuju grad i konzumiraju ga kao da «jedu sendvič». Nezadovoljni prevelikom okupacijom njihovog grada organiziraju razne prosvjede i pobune protiv turista. Jedan od najdramatičnijih prosvjeda u Veneciji je bio «No Grandi Navi»

("ne veliki brodovi") održan 2016. godine. Prosvjed su organizirali stanovnici Venecije, jer im je konstantan dolazak velikih kruzera i neprestano iskrcavanje stanovništva dozlagrdilo. Mještani su zagrabili kanal Giudecca malim ribarskim brodovima kako bi blokirali prolaz kruzera. Još jedan veliki prosvjed dogodio se kada je stotine Venecijanaca prosvjedovalo protiv dolaska prevelikog broja turista, a s time i uništavanja njihove kvalitete života. Još jedan razlog prosvjeda je uzrokovan visokim zakupninama stanova, nestašicom ponude stambenog prostora, rastućom turističkom industrijom i cijenama svakodnevne potrošnje (Burgen, S., 2018).

Slika 5. Transparent koji se koristi pri demonstraturama protiv turista u Veneciji

Izvor: URL 3

Tragična transformacija koju je Venecija doživjela je upisivanje grada i njegove lagune na popis UNESCO svjetse baštine 1987., a danas 50 godina kasnije prijete joj uklanjanje s popisa.

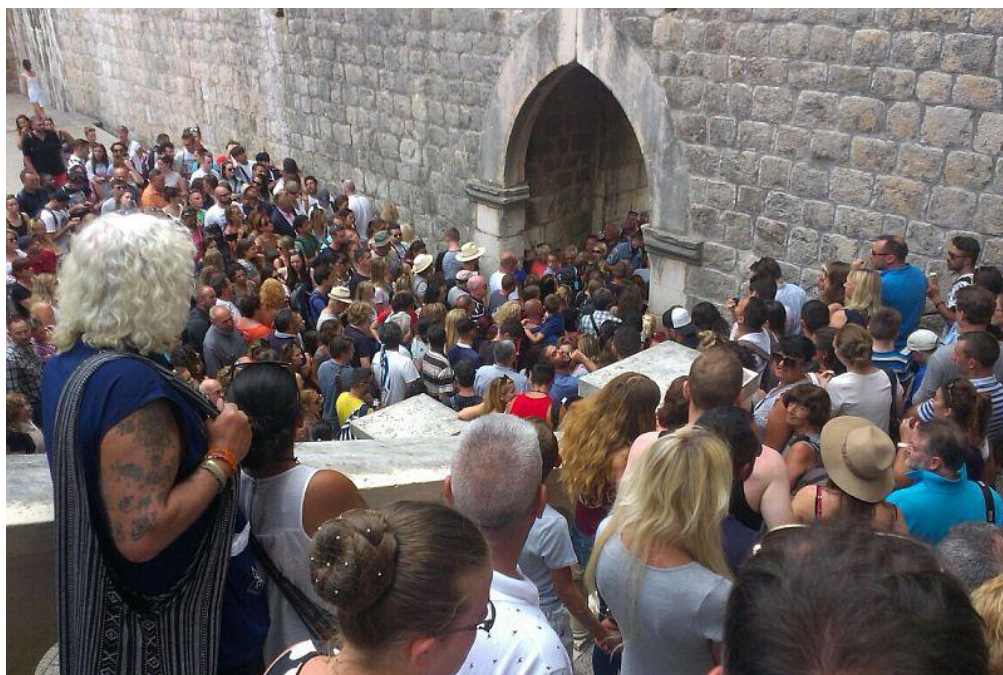
3.3. Kratki razvoj te negativni učinci turizma na primjeru Dubrovnika

Regija Južna Dalmacija oslanja se na Dubrovačko primorje kao nositelja turističke djelatnosti (Curić i dr., 2013). Glavna destinacija je Dubrovnik, hrvatski utvrđeni obalni grad, poduprt visinama brda Srđ. Poznat kao bogata samostalna Republika Ragusa od 1358. do 1808. godine, njegove kamene ulice otkrivaju gotičke i barokne crkve i aristokratske palače, a čvrsti obrambeni bedemi, zajedno s kulama i bastionima iz 15. stoljeća, uzdižu se izravno iz dubokog plavog Jadrana. Dubrovnik je najpoznatija hrvatska turistička destinacija u svijetu. Stara gradska jezgra Dubrovnika uvrštena je na UNESCO-vu listu materijalne baštine.

Turistički se razvoj najprije temelji na valorizaciji društvenih atraktivnih faktora. Kulturno-povijesni spomenici iz doba gotike i baroka imaju veliku važnost. Dubrovačke zidine i stara gradska jezgra su najpoznatije i najpopularnije atraktivnosti. Priredbe se uglavnom organiziraju tijekom ljetne turističke sezone. Pretežno je riječ o kazališnim i glazbenim predstavama. Najpoznatije su Dubrovačke ljetne igre. Prirodni faktori još su uvijek u drugom planu. U Južnom Dalmaciji gdje je smješten Dubrovnik prevladava sredozemna klima koja je iznimno pogodna za kupališni turizam. Ljeti prevladavaju vrući i sparni dani. Još jedan vrlo bitan faktor je Jadransko more. Temperature morske vode kod Dubrovnika kreću se ljeti od 24-26 stupnjeva celzijusa (Curić i dr., 2013).

Overturizam otuđuje i goni lokalne ljude i u Dubrovniku. U Dubrovniku danas u Starom gradu živi samo 1.557 ljudi, što je mnogo manje od 5.000 koliko ih je živjelo 1991. godine. Domovi i stanovi predani su turističkom smještaju koji uništava svaki osjećaj zajednice i povećava cijene nekretnina. Na svakodnevni život utječe prisutnost tisuća turista koji danju preplavljaju ulice, a noću se zabavljaju u kafićima, klubovima. Lokalno stanovništvo nikad nema mira. Mnogi posjetitelji odlučuju ostati u smještaju putem Airbnb - još jednog klasičnog igrača overtourisma - u transakciji ravnopravnih partnera koja često nije predmet bilo kakvog planiranja, dozvola ili poreza. Alternativno, posjetitelji borave u pansionima i apartmanima koji su stvoreni da zadovolje turističku potražnju, u zgradama koje su nekad pružale vitalni smještaj lokalnim ljudima. Jeftini letovi koji su posljednjih godina zasitili Europu jedan su od uzroka pretjeranog turizma, jer olakšavaju putovanje do Dubrovnika. Zapravo, prosječni boravak u Dubrovniku u 2017. bio je tek nešto viši od tri dana.

Brodovi za krstarenje su još jedan ključni uzrok pretjeranog turizma u Dubrovniku, koji svakodnevno dovode tisuće turista. Ovi posjetitelji obično ovdje troše vrlo malo vremena ili novaca, a ipak utječu na to da su povijesne ulice, spomenici, kafići i trgovine u Dubrovniku nabijene ljudima, stvarajući neugodno iskustvo i za stanovnike i za posjetitelje. Godine 2016. je 526 brodova za krstarenje dovelo 766.916 putnika u grad (Kirby, W., 2017). Godine 2017. je pristiglo još više brodova – njih čak 539 i dovelo rekordnih 799.916 turista. Prošle godine, 2018. zbog određenih zabrana je pristiglo 428 brodova s 732.400 turista, što je poprilično manje u odnosu na 2017. godinu.

Slika 6. Ulaz kod Vrata od Pila prepun turista

Izvor: URL5

Po zadnjem popisu stanovnika u Dubrovniku živi 42.615 stanovnika, a u užoj gradskoj jezgri u starom gradskom središtu samo 1.557 stanovnika. Godine 2018. Dubrovnik je posjetio rekordnih 1.265.237 turista, što je najveća zabilježena posjećenost u cijeloj Hrvatskoj. Zapanjujuća je činjenica da na 1000 stanovnika u staroj gradskoj jezgri dođe nevjerojatnih 812.612 turista (Tablica 7.)!

Tablica 7. Odnos broja stanovnika i broja turista u Dubrovniku 2018. godine

	Ukupno stanovnika	Ukupno stanovnika u jezgri	Dolasci turista 2018.	Dolasci na 1000 stanovnika	Dolasci na 1000 stanovnika u jezgri
DUBROVNIK	42 615	1 557	1 265 237	29 691	812 612

Izvor: DZS, 2019.

Turistička ponuda važan je segment međunarodnog marketinga, a jedan od razloga zašto turisti biraju naše destinacije je autentičnost i mediteranski štimung. Zbog pretjeranog razvoja potaknutim dolaskom turista, urbanistički razvoj je uzeo prevelikog maha. Stječe se dojam da

zgrade niču iza svakg ugla, dovodi se u pitanje mediteranska prepoznatljivost. Urbanizacija je sve veća, a infrastrukturni kapaciteti nisu dovoljno kvalitetni. Nadležni za praćenje stanja u prostoru te za izradu prostornih planova u Dubrovniku, nisu pravovremeno prepoznali trendove rasta stambenih potreba i s njim povezanih pratećih sadržaja. S obzirom na raspoloživa sredstva nisu ni bili u mogućnosti stvoriti nova i uređena planska naselja, već su ona nastala stihijski, na dostupnim rubovima grada, bez planova. Ovakav problem se javlja i u drugim destinacijama na našoj obali, npr. u Makarskoj, Trogiru, Splitu i dr. Za razvoj održivog turizma i za rješenje ovog problema mora se složiti dobro i suvislo smišljeni urbaniistički plan. Također trebali bi se držati zakona o tome koliko građevinske parcele trebaju imati zelene površine. Nadalje, ne smiju se izdavati građevinske dozvole ako se prije toga nije riješila infrastruktura: kanalizacija, voda, struja, prilazne ceste, nogostupi i slično (Večernji list, 2019.).

Od 2011. do 2018. hrvatski turizam zabilježio je najbrže trendove rasta u povijesti našeg turističkog razvoja. U spomenutom razdoblju broj dolazaka turista povećan je s 11,45 milijuna na 18,66 milijuna dolazaka ili čak za 63,0%. Istovremeno broj turističkih noćenja dosegao je blizu 90 milijuna, odnosno 48,6% u odnosu na 2011. godinu. Najveće poraste turizma bilježi perjanica hrvatskog turizma Dubrovnik, gdje je u spomenutom razdoblju broj dolazaka turista povećan za 108,2%, a broj noćenja za 89,8%. Prekapaciranost turističkog kapaciteta vrlo je izražena i u destinacijama zapadne Istre pa pomalo i Podbiokovlja i drugdje. Veliki turistički promet bilježe i naša najveća gradska središta, Zagreb i Split, ali s obzirom na veličinu i mogućnosti destinacije negativne pojave masovnog turizma još nisu toliko izražene.

Tablica 8. Kretanje broja turističkih dolazaka i noćenja (u milijunim) u Hrvatskoj, Dubrovniku, Zagrebu i Rovinju od 2011. do 2018.

	Hrvatska		Dubrovnik		Zagreb		Rovinj	
	dolasci	noćenja	dolasci	noćenja	dolasci	noćenja	dolasci	noćenja
2011.	11,45	60,35	0,61	2,16	0,73	1,18	0,42	2,91
2012.	11,84	62,74	0,66	2,37	0,77	1,25	0,43	2,98
2013.	13,43	64,81	0,73	2,59	0,88	1,42	0,44	2,99
2014.	13,12	66,48	0,82	2,82	0,97	1,6	0,47	3,02
2015.	14,34	71,61	0,9	2,98	1,1	1,8	0,51	3,14
2016.	15,46	77,91	0,99	3,37	1,15	2,02	0,56	3,32
2017.	17,43	86,2	0,17	3,9	1,29	2,26	0,63	4
2018.	18,66	89,65	1,27	4,1	1,4	2,51	0,69	4
%2018/ 2011	+63	+48,6	+108,2	+89,8	+91,8	+53	+64,3	+37,5

Izvor. DZS RH, 2019.

U kolovozu 2016. godine, preko 10 tisuća posjetitelja, isti dan, kupilo je kartu kako bi hodali po poznatim dubrovačkim zidinama. Te iste godine UNESCO je zaprijetio Dubrovniku da će ga skinuti s liste zaštite spomenika ukoliko se ne poduzmu mjere zaštite zbog kontinuiranog uništenja kulturne baštine i prevelikog broja dolazaka turista. Na sreću lokalne vlasti ipak poduzimaju nešto pri rješavanju tog problema. Bivši dubrovački gradonačelnik Andro Vlahušić je odlučio ograničiti broj dnevnih posjetitelja na 8000 i postavio je više od 100 nadzornih kamera koje prate one koji ulaze i izlaze u grad. Novi gradonačelnik, Mato Franković uz stare restrikcije, uveo je i nove pri čemu bi se problem prevelikog broja turista smanjio. Kruzери mogu pristati u gradu na samo dva sata. Također 80% kruzera ne smije uopće ući u gradsku luku. Također grad Dubrovnik u jednom danu smije posjetiti maksimalno 4000 posjetitelja. To su sve mjere koje su uvedene ove 2019. godine. Gradonačelnik Franković smatra kako grad treba resetirati. Dubrovnik namjerava lansirati aplikaciju za pametne telefone do kraja 2019. godine koja korisnicima omogućuje uvid u Stari grad. Tako će znati kad je Grad prepun. Ako je Grad prepun, aplikacija predlaže alternativne znamenitosti i atrakcije izvan gradskih zidina. Također se planira testirati shema dijeljenja automobila kako bi privukla turiste da istražuju okolna područja, pritom putujući s manjim brojem prijevoznih sredstava. Nužno je i poduzeti i sve marketinške mjere kako bi se dolazak turista što ravnomjernije raspodjelo kroz cijelu godinu.

4. ZAKLJUČAK

Zaključno se može konstatirati da je današnji masovni turizam, pogotovo u najatraktivnijim destinacijama u Europi, dugoročno neodrživ. Godine 2018. u međunarodnom turističkom prometu u Europi je zabilježeno 713 milijuna dolazaka, što čini čak 49,2 % svjetskog turističkog prometa (UNWTO, 2019), što ima neke negativne posljedice. Naime, negativni utjecaji masovnoga turizma na demografske, urbanističke, ekološke i identitetske značajke i promjene u najatraktivnijim turističkim destinacijama već su toliko izražene da dolazi do pojave antiturizma, overturizma i turizmofobije. Stoga je jasno da razvoj turizma (i u Hrvatskoj) traži nova rješenja, ozbiljniji pristup, poštivanje zakona i odluka – jednom riječju novu razvojnu turističku politiku.

Zbog negativnih utjecaja prekomjernog razvoja turizma, sve je akutnije pitanje postizanja ravnoteže, funkcionalnog balansa između mogućnosti turističke destinacije i prihvaćanja lokalnog stanovništva s jedne strane, sa željom da se ostvari daljni napredak u turističkom razvoju i osiguraju veći prihodi u dugoročnom razdoblju s druge strane. Stoga u planiranju razvoja turizma, pa i u modalitetima ostvarivanja nove razvojne turističke strategije i politike, poslovni čimbenici u turizmu trebaju se sve više konzultirati i udruživati, a i uloga države kao regulatora razvoja mora biti sve veća.

Nova politika turističkog razvoja mora efikasnije brinuti o zaštiti čovjekova okoliša i održanja prirodne ravnoteže. Uz to valjalo bi mijenjati neke značajke današnjeg (masovnog) turizma. Trebalo bi ravnomjernije rasporediti međunarodne posjete turista kroz cijelu godinu. Na razvoju cijelogodišnjeg turizma dosad je učinjeno vrlo malo i nedovoljno. To se odnosi i na produljenje prosječnog boravka turista na odmoru.

Za ostanak i vitalnost lokalnog stanovništva vrlo važno je i usklađivanje značenja turizma u ukupnom gospodarstvu, kao i međuodnosa s pojedinim gospodarskim granama. Pozicija turizma koja ostvaruje visok udio BDP-a, dugoročno je neodrživa, ne samo da ugrožava razvoj drugih grana, nego je i neodrživa u mijenama globalnog i sigurnosnog razvoja.. Nesklad je i u urbanističkom razvoju, uz gotovo nekontrolirani *boom* privatnog smještaja bez poštivanja zakonitosti urbanizma i prirodne ravnoteže.

POPIS LITERATURE

Knjige:

1. Blažević, I., 2009: *Turistička geografija Hrvatske*, Školska knjiga , Zagreb
2. Blažević, I., Pepeonik, Z., 1996: *Turistička geografija: svijet i Hrvatska*, Školska knjiga, Zagreb
3. Colomb, C., Johannes, N., 2017: *Protest and Resistance in the Tourist City*, Routledge, London
4. Curić, Z., Glamuzina, N., Opačić, V., T., 2013: *Geografija turizma*, Ljevak, Zagreb
5. Magaš, D., 2013: *Gegrafija Hrvatske*, Meridijani, Zadar
6. ‘Overtourism’? *Understanding and Managing Urban Tourism Growth beyond Perceptions*, UNWTO,
<file:///C:/Users/ksomek.geog@pmf.hr/Downloads/Overtourism%20-%20Understanding%20and%20Managing%20Urban%20Tourism%20Growth%20beyond%20Perceptions%20.pdf>
7. Testa, S., 2011: *E le chiamano navi*, Corte del Fontego editore, Venice

Članci:

1. Auyong, J., Miller, M., Remarks on tourism terminologies: Anti-tourism, *Mass tourism and alternative tourism*.
2. Feletar, D., Malić., A., Stiperski, Z., Geographic Aspects of Industry – tourism Relation (towns of Umag and Bujeas research models), *Acta Geographica Croatica* 29, 99-110
3. Gustafon, P., Tourism and Seasonal Retirement Migration, *Annals of Tourism Reaserch* 29(4), 899-918

4. Papathanassis, A., Overtourism and Anti-tourism Sentimen: An Exploraty Analysis and Dicussion, *Economic Sciences Series* 17(2), 288-293
5. Vaiikka, V., Rethinkig Mass Tourism, *Tourist studies* 13(3), 268-286
6. Večernji list: Konferencija turizam i urbanizam, 13. lipanj 2019, 34-38

Internetske stranice:

1. Burgen, S., Tourist go home. Refugees welcome, The Guardian, <https://www.theguardian.com/cities/2018/jun/25/tourists-go-home-refugees-welcome-why-barcelona-chose-migrants-over-visitors>, 28.8.2019.
2. Coldwell, W., First Venice and Barcelona Now anti-tpurism marches spread across Europe, The Guardian, <https://www.theguardian.com/travel/2017/aug/10/anti-tourism-marches-spread-across-europe-venice-barcelona>, 29.8. 2019.
3. Diaz, A.L., Why Barcelona locals really hate tourists?, Independent, <https://www.independent.co.uk/travel/news-and-advice/barcelona-locals-hate-tourists-why-reasons-spain-protests-arran-airbnb-locals-attacks-graffiti-a7883021.html>, 28.8 2019.
4. DZS, 2019, Dolasci i noćenja: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/04-03-02_01_2018.htm; https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/04-03-02_01_2017.htm; https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/04-03-02_01_2016.htm; https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2015/04-03-02_01_2015.htm; https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2014/04-03-02_01_2014.htm; https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2014/SI-1515.pdf; https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2013/SI-1491.pdf; https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2012/SI-1463.pdf , 29.8.2019.
5. Eurostat, 2019: <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tin00181&language=en>; <https://ec.europa.eu/eurostat/web/tourism/data/main-tables>; <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/9516057/4-23012019-AP-EN.pdf/336716b1-18e5-4250-a102-3b8102bac792>, 30.8 2019.
6. Kirby, W., Tourist go home! More holidaymakers targeted as furious protests spread across Europe, Express, <https://www.express.co.uk/news/world/841403/holiday-2017-spain-italy-croatia-europe-anti-tourism-protests-alcohol-ban>, 1.9. 2019.
7. Mečiarova, N., When tourism is unsustainable: anti-tourism protests across Europe, ecobnb, <https://ecobnb.com/blog/2017/08/tourism-unsustainable-protests-europe/>, 29.8.2019.

8. J.A., Anti-turizam u Europi i svijetu, Anti-turizam, <https://www.anti-turizam.com/kolumne/anti-turizam-u-europi-i-svijetu/>, 30.8.2019.
9. Overtourism, what is it and how can we be avoid it?, <https://www.responsibletravel.com/copy/what-is-overtourism>, 1.9. 2019.
10. WorldBank, 2019: <https://todata360.worldbank.org/indicators/ST.INT.ARVL?country=ESP&indicator=1841&viz=choropleth&years=2017>, 28.8. 2019.

Dokumentarci:

1. Al Jeezera Svijet: Antiturstička kampanja u Veneciji, <http://balkans.aljazeera.net/video/al-jazeera-svijet-antitursticka-kampanja-u-veneciji?page=1>, 26.8 2019.
2. By by Barcelona, https://www.youtube.com/watch?time_continue=1&v=kdXcFChRpmI, 26.8 2019.
3. Croatian city of Dubrovnik overwhelmed by mass tourism, <https://www.youtube.com/watch?v=kWNxNnON-L4>, 27.8 2019.
4. DV Documentary: Is tourism harming Venice?, <https://www.youtube.com/watch?v=aHNWZ018ln8>, 26.8.2019
5. Responsible Travel: Crowded out: An overtourism documentary, <https://www.responsibletravel.com/copy/overtourism-documentary>, 27.8.2019.
6. The Venice syndrome, <https://www.justraveling.com/mass-tourism/documentaries-shorts-mass-tourism/>, 26.8.2019.

POPIS PRILOGA

Grafovi:

1. Graf 1. Kretanje broja dolazaka turista (u milijunima) u odabrane europske zemlje od 2000. do 2018. godine, (str. 5)
Izvor: Eurostat, 2019.
2. Graf 2. Broj noćenja turista u međunarodnom prometu u izabranim europskim državama 2018. godine (u milijunima), (str. 6)
Izvor: Eurostat, 2019.

Karte:

1. Karta 1. Prostorni raspored broja noćenja turista (u milijunima) u zemljama Europske unije 2018. Godine, (str. 10)
Izvor: Eurostat, 2019.

Slike:

1. Slika 1. Grafit na zgradama «Torists go home», kao posljedica nezadovoljstva lokalnog stanovništva, (str. 14)

Izvor: URL1, <https://www.bbc.com/news/business-40960443>

2. Slika 2. i 3. Brodovi za krstarenje su okupirali Veneciju, (str. 16)

Izvor: URL2, <https://www.telegraph.co.uk/news/2017/11/08/giant-cruise-ships-diverted-away-venices-historic-centre-catch/>

3. Slika 4. Prikaz alternativnog puta plovidbe krucera u Veneciji (str. 17)

Izvor: Večernji list, lipanj 2019.

4. Slika 5. Transparent koji se koristi pri demonstraturama protiv turista u Veneciji (str. 18)

Izvor: URL 3, <https://depositphotos.com/160652902/stock-photo-no-grand-navi-protest-against.html>

5. Slika 6. Ulaz kod Vrata od Pila prepun turista, (str. 20)

Izvor: URL5, <http://cdn.dubrovniknet.hr/novost.php?id=47642#!prettyPhoto>

Tablice:

1. Tablica 1. Kretanje broja dolazaka turista (u milijunima) u odabrane europske zemlje od 2000. do 2018. godine, (str. 4)

Izvor: Eurostat, 2019.

2. Tablica 2. Broj noćenja turista u međunarodnom prometu u izabranim europskim državama 2007., 2016. i 2018. godine (u milijunima), (str. 5)

Izvor: Eurostat, 2019.

3. Tablica 3. Broj noćenja na 1000 stanovnika, te na jedan četvorni kilometar, u odabranim turističkim regijama u Europi 2016. Godine, (str. 7)

Izvor: Papathanassis, A., 2017.

4. Tablica 4. Broj noćenja turista u zemljama Europske unije 2018. godine, (str. 8)

Izvor: Eurostat, 2019.

5. Tablica 4. Odnos broja stanovnika i broja turista u Barceloni, (str. 11)

Izvor: Wolrdbank, 2019.

6. Tablica 5. Odnos broja stanovnika i turista u 2018. godini u Veneciji, (str. 12)

Izvor: Worldbank, 2019.

7. Tablica 6. Odnos broja stanovnika i broja turista u Dubrovniku 2018. godine, (str. 15)

Izvor: Eurostat, 2019.

8. Tablica 8. Kretanje broja turističkih dolazaka i noćenja (u milijunim) u Hrvatskoj, Dubrovniku, Zagrebu i Rovinju od 2011. do 2018., (str. 22)

Izvor: DZS RH, 2019.